

Rebecca Bakken Higgs

Er det verdt å bry seg om sannhet?

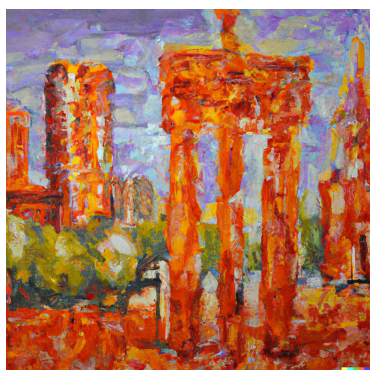
En utforskning av perspektiver på verdien og betydningen av sannhet i en post-truth virkelighet

Bacheloroppgave i Filosofi
Veileder: Jonathan Knowles
Mai 2023

Rebecca Bakken Higgs

Er det verdt å bry seg om sannhet?

En utforskning av perspektiver på verdien og betydningen av sannhet i en post-truth virkelighet

Bacheloroppgave i Filosofi
Veileder: Jonathan Knowles
Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for filosofi og religionsvitenskap

Kunnskap for en bedre verden

Innholdsfortegnelse

Innledning

Post-truth og horisonten for debatten

1. Lynch – True to Life
 - 1.1. Sannhet er objektivt
 - 1.2. Sannhet er en form for godhet
 - 1.3. Sannhet er et «worthy goal of inquiry»
 - 1.4. Sannhet er verdt å bry seg om for sin egen skyld
2. Sannhetens betydning for identitet
3. Chase Wrenn
 - 3.1. Wrenn om instrumentell verdi av sannhet
 - 3.2. Wrenn om iboende verdi av sannhet
 - 3.3. Konstitutiv verdi og intellektuell integritet
4. Richard Rortys filosofiske posisjon
 - 4.1. Språk og selvet som noe kontingent
 - 4.2. Mening og vokabular
 - 4.3. «Ironisten» og «final vocabulary»
 - 4.4. Ironi på samfunnsnivå
5. Solidaritet og objektivitet
 - 5.1. Objektivitet til solidaritet
 - 5.2. Pragmatisme versus relativisme
6. Lynch – Truth as fiction
 - 6.1. Deflasjonisme
 - 6.1.1. Redundancy-theory
7. Er det pragmatisk å tro at sannhet har dyp normativ verdi?
Oppsummering
Konklusjon: er det verdt å bry seg om sannhet?

Er det verdt å bry seg om sannhet?

Sannhet er en ide man bruker hele tiden, men som kan være vanskelig å definere. I hverdagslig bruk kan det virke som en enkel sak. Det å ha sanne oppfatninger gjør at man får det man ønsker - sanne oppfatninger gjør at man rekker bussen, at man kan samarbeide med andre, at man kan føle seg berettiget i diskusjoner og vurderinger. Man kan si at konseptet om sannhet får samfunnet til å gå rundt. De fleste foretrekker å ha sanne oppfatninger framfor usanne, og det å snakke sant forbindes ofte med positive egenskaper som ærlighet, nøyaktighet og oppriktighet. Men hva betyr det at man snakker sant? Er sannhet mer enn bare en enighet? Når jeg er uenig med noen, skal jeg anta at en av oss har rett, eller kan vi begge ta feil om et sant svar som finnes “der ute”, men som vi ikke vet av enda? Finnes en objektiv sannhet, og hva kan eventuelt menes med det?

I denne oppgaven vil jeg utforske hva det vil si å bry seg om sannhet, og om det egentlig er verdt det. Jeg vil begynne med å se på hovedmåtene man kan argumentere for at sannhet er verdt å bry seg om, først med utgangspunkt i ideene til Michael P. Lynch (2004) og Chase Wrenn (2018). Deretter vil jeg introdusere Richard Rorty (1989) sitt syn på sannhet og objektivitet, og andre sentrale termer fra hans filosofiske posisjon. Mot slutten vil jeg se Lynch sin forestilling om «truth as fiction» i lys av Rortys forestilling om «redescription». Jeg vil argumentere for at det er mer gunstig å tro på sannhet som noe man *skaper* framfor noe man *oppdager*.

Post-truth og horisonten for debatten

Flere filosofer hevder at vi i dag befinner oss i en post-truth virkelighet, der det er stor usikkerhet rundt betydningen av sannhet (Fuller, 2018, s.1). I en tid preget av digitalisering, rask informasjonsspredning og fake-news, kan det være vanskelig avgjøre hvem eller hva man bør stole på. Man kan også betvile om objektive fakta engang finnes. Den siste utviklingen av kunstig intelligens gjort det mulig for hvem som helst å generere falske bilder, lydopptak og videoer, som stadig blir vanskeligere å skille fra de som er ekte. Det er ikke lett å vite om det man ser eller hører er sant, og det kan virke som at det ikke vil bli klarere i framtiden. Denne post-truth virkeligheten er en del av motivasjonen til Michael P. Lynch, som hevder at ideen om sannhet er av ytterst nødvendighet både i det personlige og det politiske liv (Lynch, 2004, s.10). Han skriver at det er en voksende kynisme om verdien av sannhet som stammer fra vår forvirring av hva sannhet er, men at vi må kaste bort denne kynismen, fordi ellers kan vi ikke

handle med integritet og leve autentisk. I boken *True to life: Why Truth Matters* fremmer han fire truismer om sannhet (truisms about truth) for å forklare hva han mener med begrepet “sannhet” og “betydningsfullt”.

I all hovedsak tar diskusjonen om verdien av sannhet utgangspunkt i at man er interessert i hva det vil si at ‘p er sant’, der ‘p’ er en tilfeldig påstand/oppfatning. Hva ligger i egenskapen av ‘å være sant’, og hva viser det til i virkeligheten? Jeg vil låne Chase Wrenn (2018) sitt begrep om «truth-bearer» om de tingene man kan tilegne verdien av å være sant, som kan være mye forskjellig; alt fra påstander, oppfatninger, ytringer, troer til teorier. For å unngå diskusjon om hvorvidt en form for “truth-bearer” er mer fundamental enn andre, vil de jeg bruker være like nøytrale. Med mangel på en god eller tilstrekkelig oversettelse, vil noen begrep være på engelsk. I det følgende vil jeg gå inn på hver av truismene til Lynch, som er at sannhet er objektivt, at det innebærer en form for godhet, at det er et «worthy goal of inquiry», og at det er verdt å bry seg om for sin egen skyld.

1. Lynch – True to Life

1.1 Sannhet er objektivt

Ifølge Lynch kan troen på en objektiv sannhet sammenlignes med sunn fornuft - det finnes ting i verden man aldri kan få vite noe om, og man kan ta feil i oppfatningene sine. Sannhet handler ikke bare om perspektiv; det som er sant trenger man ikke å tro på, og det man tror på trenger ikke å være sant - men når man sier noe sant, så er verden slik man sier at den er. “It is the way the world is that matters for truth, not what we believe about the world” (Lynch, 2004, s.11). En vanlig måte å argumentere for en objektiv sannhet er korrespondanse-teorier, som sier at sanne påstander korresponderer med en ekte, sinn-uavhengig virkelighet. Det er imidlertid uenighet om hva «korrespondanse» og «virkelighet» her innebærer, men ifølge Lynch trenger man ikke å tro på en radikal korrespondanse mellom påstander og fysiske objekter for å kunne godta truismen. Han sier at man kan snakke om ting på en meningsfull måte uten å vite om tingenes underliggende natur. Jeg tolker det som at jeg kan ha sanne oppfatninger om for eksempel hva kvantefysikk går ut på, selv om jeg ikke vet akkurat hvordan det fungerer. Sanne oppfatninger er ifølge Lynch de som skildrer verden som den er, og ikke som man håper, frykter eller ønsker at den skal være (Lynch, 2004, s.12). Det virker som at sannhet for Lynch er en objektiv virkelighet som transcenderer individuelle oppfatninger og meninger.

1.2 Sannhet er en form for godhet

Siden sanne oppfatninger forteller noe om hvordan verden faktisk er, virker det rimelig å si at det å snakke sant handler om å ta rett, og det å ta rett forbindes ofte med noe bra. Dette fører til den andre truismen, som sier at det å tro på det som er sant er en form for godhet. Lynch mener at formålet med konseptet sannhet er å skille mellom sant og usant, for man trenger å skille rette oppfatninger fra feiloppfatninger (Lynch, 2004, s.12). Imidlertid anerkjenner han at det som gjør en oppfatning bra må skilles på forskjellig grunnlag; de oppfatningene som støttes av evidens må skilles fra de som skaper vennskap, de som politikere står for, de som gjør at man føler seg bra, etc. For eksempel kan det oppfattes som mer fornuftig, og bedre, for en politiker å lyve, enn å risikere å miste tilliten hos tilhengerne sine. Det som gjør en oppfatning bra må ikke nødvendigvis forbindes med evidens, men ifølge Lynch liker folk evidensbaserte oppfatninger *fordi* man tenker at de mer sannsynlig er sanne (Lynch, 2004, s.13).

Videre hevder Lynch at et av de viktigste poengene med konseptet sannhet er at det har sin egen evaluerende dimensjon. Når man sier at noe er sant, så sier man samtidig at det er bra å tro på. Slik som «rett» og «feil» er en måte å evaluere handlinger, så er «sant» og «usant» en måte å evaluere om en tro er rett eller feil. Lynch skriver at det er en så sterk forbindelse mellom det å tro på noe og det å tro at noe er sant, at det å tro på noe egentlig er det samme som å tro at det er sant. “To believe is just to take it as true” (Lynch, 2004, s.13). Han skriver at sannhet ikke nødvendigvis er målet til alle oppfatninger, at påstander ikke bokstavelig talt kan sikte til noe, men at disse sammenhengene uttrykker at sannhet er en egenskap som er bra for påstander å ha. Lynch hevder at man styres av sannhetens verdi når man tror på noe (Lynch, 2004, s.13). Det er bedre å tro på det som er sant enn det som er usant, generelt sett.

1.3 Sannhet er et «Worthy Goal of Inquiry»

Siden det å ha sanne oppfatninger er bra, er det for Lynch verdt å strebe etter sannhet, gitt at alle andre ting forblir likt. Siden man ikke kan direkte kontrollere hva man tror på, kan man kun indirekte *gå frem* for å nå sannheten (Lynch, 2004, s.14). Det innebærer å ha troverdige metoder for «inquiry», som han definerer som alle de forskjellige prosessene, praksisene og aktivitetene som brukes når man stiller og svarer spørsmål som man synes er interessante. «Inquiry» kan dermed være mye forskjellig i forhold til hvilket felt man er i. Ifølge Lynch ville man ikke ha verdsatt disse aktivitetene hvis man ikke samtidig hadde verdsatt sanne

oppfatninger. Gitt den første truismen som sier at man alltid kan ta feil om oppfatningene sine, er det flere som spør hvordan man kan vite at man har nådd sannhet som et «goal of inquiry». Richard Rorty er blant de som har kritisert Lynch for dette, og har spurt hvordan man kan kalle sannhet for et «goal of inquiry», hvis man ikke kan gjenkjenne om oppfatningene man har er sanne (Lynch, 2004, s.22).

Lynch gir uttrykk for at han anerkjenner denne tvilen, men har svart at man kan avgjøre om en tro er sann eller falsk gjennom å se på hvordan den er begrunnet (Lynch, 2004, s.26). For eksempel vil en etterforsker kunne finne ut hva som er sant gjennom å veie evidens for og imot en påstand. Med andre ord kan man vite hva som er sant uten å være absolutt sikker på at troen er sann (Lynch, 2004, s.27). Det virker som at Lynch mener at man kan bry seg om å strebe etter sannhet, selv om man ikke har noen kriterier for hva det vil si å nå målet. Selv om det er usikkert, er det å strebe etter sannhet uansett verdifullt i seg selv. Dette er temaet for den neste truismen.

1.4 Sannhet er verdt å bry seg om for sin egen skyld

Ifølge Lynch gir filmen *The Matrix* uttrykk for at mennesker bryr seg om sannhet for sin egen skyld. I et punkt i filmen står hovedpersonen overfor et valg mellom to piller. Den blå pillen gjør at han vil fortsette å leve i en perfekt illusjon, som er det livet han fram til dette punktet trodde var det ekte. Han vil også glemme at han sto overfor valget. Den røde pillen gjør at han oppdager sannheten bak illusjonen. Til tross for at han advares om at virkeligheten vil være urovekkende, ofrer han den lykkelige illusjonen for den ubehagelige sannheten. Lynch sier at valget om sannheten ikke er overraskende, og at dette er et bilde på hvordan man bryr seg om sannhet uavhengig om det er av praktisk nytte, altså uavhengig av den instrumentelle nytten (Lynch, 2004, s. 15). For meg er det ikke like innlysende at de fleste føler at de vil velge den røde pillen, slik som Lynch ser det. I tillegg ser jeg ikke hvorfor den røde pillen ikke kan være instrumentelt verdifull, kun fordi virkeligheten oppleves ubehagelig. For eksempel kan man tolke den røde pillen som instrumentelt verdifull i kraft av at man kjemper for en bedre verden for sine etterkommere.

Lynch forklarer hva som får sannhet til å skille seg ut fra andre ting man kan bry seg om. Det som er verdt å sikte på eller å bry seg om er ifølge Lynch *normativt*, mens det som er verdt å bry seg om i seg selv er *dypt normativt*. Lynch ser ikke bort fra at sannhet også er verdt å bry seg om for nyttens skyld, for eksempel må man kunne «get it right» om trafikken for å ikke

bli påkjørt. Imidlertid vil han påstå at sannhet er noe man bør bry seg om, men ikke bare med hensyn til konsekvensene. Han bruker en forestilling om kjærlighet for å illustrere; selv om man kan si at kjærlighet gir et rikere liv etc., så er det ikke bare verdifullt i kraft av hva det gir oss - folk kan verdsette kjærlighet selv når det er høyst upraktisk og skadelig for andre hensikter. På samme måte som kjærlighet hevder Lynch at sannhet er dypt normativt, da det ofte verdsettes høyere enn sin instrumentelle verdi (Lynch, 2004, s.16). Det å gå ut av *The Matrix* kan sammenlignes med ideen om å stå opp for sannheten.

Et annet tankeeksperiment Lynch bruker for å si at sannhet er verdt å bry seg om for sin egen skyld, er Russell World. Russell World er en verden som alltid allerede startet for 5 minutter siden. Verden ville ha virket eldre enn hva den faktisk er, og nesten alle oppfatningene mine om fortiden vil være usanne. Framtiden vil utfolde seg på samme måte, slik at alle planene mine kunne gå som vanlig. I Russell World vet man ikke at verden startet for 5 minutter siden. Spørsmålet er om man kan fortsette å leve i en verden som (man tror) den er, eller man kan leve i en Russell World. I begge tilfeller vil man glemme at man har tatt valget man tar. Har man noen rasjonell grunn til å foretrekke førstnevnte? Intuitivt, hva ville man velge? Hvis svaret på disse tyder på at man vil velge vår verden, vil Lynch si at det skyldes at man verdsetter sannhet for sin egen skyld.

En innvending til dette tankeeksperimentet er at man kan foretrekke å ikke være i en simulasjon, på grunn av ønsket om å ha ekte relasjoner med andre. I stedet for å ha simulatorvenner, ønsker man å ikke bare tro at relasjonene man har er ekte, men å faktisk vite det, slik at denne preferansen handler mer om verdien av relasjoner - ikke bare verdien av å bry seg om sannhet for sin egen skyld. Samtidig kan eksemplene fungere basert på Lynch sitt premiss om at sannhet er noe objektivt, at sannhet er «verden som den faktisk er», men det er klart at ikke alle godtar dette premisset.

2. Sannhetens betydning for identitet

For Lynch kan sannhet være en form for selvkunnskap, som er den kunnskapen man har om hva som betyr noe for seg og hva man står for (Lynch, 2004, s.121). For Lynch er dette noe viktig og noe man ofte mangler, for eksempel som følge av mangel på refleksjon. Det kan være at man bryr seg om mye forskjellig, men ikke vet hva, og dermed får emosjonelle reaksjoner uten å vite hva det kommer av. Hvis man ikke bryr seg om hva man tror man bryr seg om, hevder han at man lurer seg selv og lever falskt. Hvis man er ambivalent om hva man

vil, kan man lett dras i forskjellige retninger og kanskje ende opp med å ikke ta et valg. Samtidig virker det som at han forstår at man ikke alltid vet hva man vil, og at det ofte er en uunngåelig konsekvens av omstendighetene man er i (Lynch, 2004, s.122). Det ser ut til at sannhet for Lynch er et konsept som er dypt integrert i oppfattelsen man har av seg selv, og verden rundt seg.

Hva man bryr seg om er ifølge Lynch med på å *konstituere* sin identitet, nærmere bestemt *hvilken type person man er*. Ifølge Lynch har det man bryr seg om med hva man mener er verdt å kjempe for, og hva man mener gir livet mening. De handlingene, valgene og mulighetene som man mest identifiserer seg med er med på å *bestemme* hvem man er (Lynch, 2004, s.123). Han mener at dette gjør at man er *bevisst over sannheten* om hva som betyr noe for seg selv og hva man står for. Ut ifra dette konkluderer han med at det å vite hva man bryr seg om er konstitutivt for det å ha en følelse av hvem man er, og at det dermed er nødvendig å ha sanne oppfatninger om hva man bryr seg om. Følelsen av hvem man er hevder Lynch er nødvendig for å kunne ha selvrespekt, fordi selvrespekt innebærer en selvreflekterende holdning - hvis ikke kan man ikke vite hvem man skal ha selvrespekt for. Videre hevder han at livet vil bli tomt og meningsløst, dersom man ikke ser at handlingene kommer fra sitt dypeste selv (Lynch, 2004, s.126).

Når sannhetsbegrepet forbindes med ting som selvkunnskap, selvrefleksjon, identitet, mening, og selvrespekt, er det ikke overraskende at Lynch tenker at betydningen av sannhet må tas på alvor. Hvis man ikke bryr seg om sannhet ifølge Lynch sitt syn her, virker det for meg som at man vil slite i hverdagen – siden sannhet kan handle om selvkunnskap og refleksjon, så vil det å ikke bry seg om sannhet føre til uventede emosjonelle reaksjoner, vanskeligheter for å ta valg, at man mangler en følelse av identitet og ikke forstår hva konseptet selvrespekt sikter til. Blant de som har kritisert Lynch er Chase Wrenn (2018), som i boken sin *Truth* tar for seg forskjellige sannhetsteorier og gir innvendinger til måter filosofer argumenterer for sine synspunkter. I det følgende vil jeg se på Wrenn sin tilnærming til hovedteoriene for verdien av sannhet. I hans kritikk mot Lynch vil jeg samtidig introdusere andre måter Lynch har argumentert for betydningen av sannhet.

3. Chase Wrenn – Truth

3.1 Wrenn om instrumentell verdi av sannhet

Wrenn beskriver ting av instrumentell verdi som verdifulle i kraft av at de fører til noe bra. Den kanskje mest åpenbare grunnen til at folk verdsetter sanne oppfatninger er at de kan gi en det en ønsker. Man kan sammenligne det med verdien av penger, som for de fleste ligger i kjøpekraften - i seg selv er penger bare tall i banken, papirlapper eller mynter. Samtidig hevder Wrenn at spørsmålet om den instrumentelle verdien av sannhet er mer komplisert enn hva Lynch får det til å virke (Wrenn, 2018, s.48). Ifølge Wrenn handler folk vanligvis basert på en blanding av sanne og falske oppfatninger. Han mener at nytten av oppfatningene, uavhengig av om de er sanne eller falske, ofte avhenger av ytterligere andre oppfatninger og omstendigheter. Dessuten hevder han at det er vanskelig, og kanskje umulig, å peke på akkurat de faktorene av sannhet eller usannhet i en oppfatning og forbinde dem med suksessen av en bestemt handling. Egenskapen av å være sann kan forveksles med eller sammenblandes med andre egenskaper, og at det kan være mer plausibelt å se på sannhet som et symptom eller en grov tilnærming til en kompleks tilpasning mellom tro, handling og miljø som fører til en suksessfull handling. Han skriver at det dermed blir feil å si at sannhet har instrumentell verdi, at det ikke er sannheten selv som nødvendigvis fører til nytten (Wrenn, 2018, s.48).

For meg er det ikke helt tydelig å se hva Wrenn mener her. Hvis han bemerker at sannhet kan forbindes med en kompleks tilnærming som kan føre til suksessfull handling, så utelukker det ikke at sannhet kan kalles for instrumentelt verdifullt, selv om det ikke er egenskapen i seg selv som har skylden. Man kan til og med ta utgangspunkt i en ide om at ingen egenskaper kan være isolerte, inkludert egenskapen av å være sant, og fortsatt stå for at egenskapen er nyttig i kraft av hva det kan gi oss. Hvis man tenker at alle egenskaper står i relasjon til andre egenskaper, kan man godta at det ikke er noe "eget" med konseptet sannhet som gjør det nyttig, men se på det som verdifullt i kraft av at det forbindes med andre ting som fører til noe nyttig. Selv om det ikke er egenskapen i seg selv som fører til suksessfull handling, så kan man innvende til Wrenn med å si at sannhet fremdeles har instrumentell verdi.

3.2 Wrenn om iboende verdi av sannhet

Ting av iboende verdi kan oppfattes som verdifulle i seg selv, uavhengig av hva de står i relasjon til. For eksempel kan det å være snill mot andre oppfattes som iboende verdifullt, forutsatt at man ikke forventer å få noe tilbake på det. På samme måte kan sannhet anses som bra i seg selv, at sanne oppfatninger i kraft av å være sanne er bedre enn usanne. Det at sanne oppfatninger ofte virker bedre enn de som er usanne, er noe flere filosofer bruker som belegg

for å påstå at sannhet innebærer en slags norm for oppfatning. Wrenn belyser hvordan det kan virke som at flere egenskaper innebærer en form for normativ verdi. For eksempel kan det virke som at det er en del av rettferdighetens art at rettferdige samfunn behandler folk riktig, slik at det å behandle folk riktig blir en del av rettferdighetens natur (Wrenn, 2018, s.36). Siden man vanligvis sikter etter å ha sanne oppfatninger, kan man hevde at det sier noe om hvilken type påstander som er bra eller som man bør ha.

Wrenn kommer med et godt poeng når han viser at man fint kan forstå den deskriptive delen om forskjellen mellom sant og usant, uten å gripe den normative egenskapen som man kan påstå at sannhet innebærer. Et eksempel han bruker er å se for seg at man spiller chess uten å vite om det er vanlig chess eller suicide-chess man spiller, altså hva om målet av spillet er. Selv om man ikke vet hva man sikter til i spillet, kan man forstå reglene og flytte brikkene rundt. Poenget er at spilleren kan vite konseptet av å vinne og å tape i chess, men ikke om man sikter etter å vinne. På samme måte kan en person forstå helt greit den deskriptive betydningen av at noe er sant eller usant, uten å implisitt tenke at det er bedre å ha sanne oppfatninger. Han viser at en alternativ måte å se på det, er å tenke at det er en del av konseptet «assertion» eller konseptet «statement», at vi sikter etter å si hva som man mener er sant, men ikke en del av konseptet om sannhet i seg selv (Wrenn, 2018, s.39).

Tidligere ble det belyst hvordan Lynch argumenterer for at sannhet er essensielt en form for godhet (jfr. andre truisme), ved måten man kan bruke ord som “rett”, “galt”, “korrekt”, “feil” etc. i forbindelse med sannhet og usannhet. Wrenn bruker et enkelt eksempel for å vise hvordan dette ikke er tilstrekkelig for å konkludere at “sant” og “rett” uttrykker samme konsept. Han skriver at man kan si at en gaffel er plassert riktig hvis og bare hvis den er på venstre side av fatet, men det er åpenbart at “på venstre side av fatet” og “plassert riktig” ikke er uttrykk for samme konsept. Å si at gaffelen er plassert riktig er bare å følge et sett av regler og å vurdere gaffelens posisjon som bekreftende i henhold til reglene. Selv om flere påstander kan være riktige hvis og bare hvis de er sanne, så er ikke “rett” og “sant” nødvendigvis synonyme. Å si at en påstand er sann kan være et deskriptivt utsagn, mens å kalle den for riktig er å evaluere den positivt i relasjon til et sett av regler. Jeg tolker dette som et enkelt og sterkt argument mot den normative verdien av sannhet.

3.3 Konstitutiv verdi og intellektuell integritet

I denne paragrafen går Wrenn inn på måten Lynch argumenterer for at sannhet er verdt å bry seg om for sin egen skyld. Han viser til hvordan Lynch bruker termen «konstitutiv godhet», til ting som er essensielt for et godt liv, da Lynch mener at *det å bry seg om sannhet* er et konstitutivt gode. Siden sannhet er en viktig del av et godt liv, så bør sannhet være verdt å bry seg om. Det å bry seg om sannhet innebærer ifølge Lynch å manifestere flere karaktertrekk som orienterer seg mot sannhet (Lynch, 2004, s.129), som blant annet; villighet til å høre begge sider av saken, åpenhet og toleranse overfor andres meninger, nøyaktighet i henhold til evidens, villighet til å stille spørsmålstegn ved antagelser, det å gi og spørre om grunner til påstander og upartiskhet. Wrenn foreslår et ekstra element i listen til Lynch; villighet til å vurdere og justere metodene for meningsdannelse med mål om å øke påliteligheten til metodene (Wrenn, 2018, s.49). Det fremstår som at det er mange positive egenskaper man kan forbinde med sannhet, som nok er essensielle for vitenskapelig praksis og debatter.

Wrenn påpeker Lynch sitt konsept om «intellektuell integritet», og viser hvordan Lynch får noen logiske brister i beskrivelsen av egenskapene som faller inn under termen. Lynch skriver at intellektuell integritet er villighet til å *stå opp for sin beste vurdering av sannheten*, gjennom det å være villig til å handle i samsvar med den vurderingen når behovet melder seg (Lynch, 2004, s.131). For å ha intellektuell integritet må man bry seg om sannhet – Det å bry seg om sannhet er nødvendig for intellektuell integritet og derfor også essensielt for å leve et godt liv. Wrenn kritiserer Lynch sin definisjon av «intellektuell integritet», gitt den kanskje intuitive oppfatningen at; det å tro på p er å tro at p er sant. Wrenn mener at når man handler, så handler man alltid i samsvar med hva man tror på når det er nødvendig (Wrenn, 2018, s.51). Han bruker et eksempel hvor en person risikerer å bli skutt dersom han ikke sier at $2+3=6$, der personen mest sannsynlig vil handle i samsvar med oppfatningen «jeg vil dø dersom jeg ikke later som at $2+3=6$ », altså, en oppfatning man egentlig ikke tror er riktig. Dette mener han ikke kan handle om intellektuell integritet, selv om det virker som at det går inn under kriteriene til Lynch.

Et nytt motargument fra Wrenn, er hvordan man kan stå opp for hva man mener er riktig, uten å ha de disposisjonene som Lynch beskriver. Jeg kan for eksempel forestille meg at en trangsynt, rasistisk person vil være villig til å stå opp for det hun tror er riktig, men at hva dette innebærer mest sannsynlig vil være det motsatte av de disposisjonene som Lynch mener identifiserer det å bry seg om sannhet. Man kan dermed respektere seg selv og stå opp for det man mener er riktig, uten å for eksempel tenke på evidens (Wrenn, 2018, s. 51). Jeg tolker innvendingene Wrenn har imot Lynch som plausible, men føler noen mer grunnleggende

problem. For eksempel virker det ikke urimelig å forestille seg at de sannhetsorienterte karaktertrekkene klarer seg uten *egenskapen* av at man bryr seg om sannhet. Man kan tenke at egenskapene assosieres med sannhet, men det er ikke avhengig av at man bryr seg om sannhet for sin egen skyld, for at de skal «fungere».

3.4 Sannhet som et kollektivt gode

Wrenn mener at det å bry seg om sannhet kan gjøre at man opprettholder et syn på hvordan ting står til og bør være. Han mener at det at flere bryr seg om å ha sanne oppfatninger kan gjøre det enklere å samarbeide, da det å bry seg om sannhet gjør at man kan oppnå "kollektive goder". Dette definerer han som goder som krever samarbeid, som tilsier at det å bry seg om sannhet kan gjøre det enklere å koordinere andres handlinger. Hvis to personer som bryr seg om sannhet befinner seg under samme omstendigheter, mener Wrenn at det vil det være en tendens til at de har flere felles oppfatninger. I uenighet kan man rasjonelt og åpensinnet prøve å vurdere evidensen i samarbeid. Felles disposisjoner gjør det enkelt å finne feil i oppfatninger man har, for dermed å forbedre dem og øke nøyaktigheten (Wrenn, 2018, s.53). Jeg tolker dette som at Wrenn ser verdien i sannhet gjennom at det indirekte handler om ting man er enig i. Å være enig i hva som er mer riktig innenfor et felt, i en gitt kontekst, gir et felles grunnlag som utgangspunkt for handling, som gjør det enkelt å koordinere. Denne forbindelsen mellom enighet og sannhet er blant temaene som Richard Rorty mener er viktig å ta i betraktning.

4. Richard Rortys filosofiske posisjon

Richard Rorty (1931-2007) utviklet en særegen og kontroversiell form for pragmatisme, og hevdet blant annet at alt som handler om sannhet, objektivitet og epistemologi, er et produkt av sosiale og kulturelle praksiser. Ifølge ham kan språk anses som et middel for å håndtere miljøet for å oppnå ønsket/pragmatisk mål. På den ene siden kan man si at Rortys filosofiske posisjon stiller seg kritisk til det han hevder er de definerende prosjektene for moderne filosofi; spørsmål som angår menneskets natur, verdien av sannhet, moralske prinsipper, transcendentale sannheter o.l. På den andre siden ville han vise hvordan en moderne intellektuell kultur kan se ut etter man frigjør seg selv fra de regjerende metaforene om sinn og kunnskap, som han hevder er roten til de tradisjonelle problemene i epistemologi og metafysikk (Ramberg & Dieleman, 2021). I det følgende vil jeg ta for meg Rortys syn på grunnlaget for debatten om sannhetens verdi, og prøve å se på hans prosjekt i sammenheng

med Lynch og Wrenn sine syn på sannhet. Jeg vil forsøke å forklare noen av uttrykkene han bruker, som blant annet contingency, metafor, final vocabulary, og ironi.

4.1 Språk og selvet som noe kontingent

I CIS fra 1989 viser Rorty til det han mener er et grunnleggende skille i samtidens filosofi. På den ene siden er de som mener at det er en pågående kamp mellom vitenskap og religion, fornuft og ufornuft etc. Han beskriver en virkelighet hvor vitenskapen anses som en paradigmatisk menneskelig aktivitet som *oppdager* sannhet, mens politikk og kunst er sfærer som ikke har med sannhet å gjøre – det å *skape* sannhet blir ansett som bare et metaforisk uttrykk. På den andre siden er de som mener at det er meningsløst å tro at vitenskapen kan representere virkeligheten på en bedre måte enn andre måter. På den ene siden skiller man mellom “harde” vitenskapelige fakta og det subjektive og metaforiske. På den andre siden anser man at vitenskap bare er en form for menneskelig aktivitet. Grovt sett utgjør dette landskapet for Rortys posisjon om sannhet.

For Rorty er det viktig å skille mellom påstanden om verden som noe «der ute», og sannhet som noe der ute. Det å si at verden er noe der ute, er det samme som å si at de fleste ting i tid og rom er forårsaket av ting som ikke har med menneskers mentale tilstander å gjøre. I motsetning til universet, som ikke bryr seg om hvordan folk velger å formulere seg om det, så er «sannhet» bare en måte man beskriver hvordan man opplever virkeligheten. Sannhet kan ikke være «der ute» fordi begrepet er bundet til setningene man bruker. Der det ikke finnes setninger, finnes ikke sannhet, og språket er noe menneskeskapt. Sannhet kan ikke eksistere uavhengig av menneskesinnet, fordi setninger eksisterer ikke. Det at Lynch kaller sannhet for noe objektivt (jfr. Første truisme) er et klart eksempel på hva Rorty vil si er å sammenblande ordet «sannhet» med «universet». Dette gjør det enkelt for Rorty og Lynch å snakke forbi hverandre, da denne forskjellen kan få betydelige konsekvenser for hvordan man anser forholdet mellom språkbrukeren, vokabularet og «verden».

Dette gjør at Rorty får en alternativ måte å se på intellektuell progresjon, når det ikke er gitt et mål slik som Lynch har det. Rorty ser på intellektuell progresjon som forandringer i vokabularet foran forandringer i overbevisninger, tilegninger av «truth-bearers» foran tilegninger av sannhetsverdi. Med andre ord er ikke de største filosofiske prestasjoner oppdagelser av sannhet eller usannhet til påstander, men derimot innovasjoner i deskriptive vokabular, forandringer i det man kan si og tenke. Samtidig benektet ikke Rorty at man kan

bruke forestillinger om sannhet, kunnskap og objektivitet på en nyttig måte (SEP, 2021). Poenget er at den vanlige bruken av forestillingene alltid er kontekstavhengig. Dersom man prøver å ta avstand fra konteksten for å søke etter generelle forestillinger, er det eneste man sitter igjen med abstrakte hypoteser som ikke kan gi noen ledetråd for å handle riktig. I måten jeg tolker det så vil det Rorty både avvise ideen om at sannhet har en substansiell normativ egenskap ved seg, ikke utelukke muligheten for å se at man kan tilegne en pragmatisk verdi til konseptet av sannhet.

4.2 Nytten av sannhet

Selv om Rorty kanskje kan godta at forestillingen om sannhet er nyttig i noen sammenhenger, mener han at de ikke i seg selv er mål som man kan strebe etter, hevet over «warrant» og berettigelse. Dette innebærer noen fordeler ved bruken av sannhetskonseptet. Det betyr ikke at sannhet dermed kan reduseres til warrant, men at konseptet sannhet ikke har et substansielt innhold i det hele tatt. Det er med andre ord bare semantiske forklaringer på hvorfor en gitt setning er sann, når betingelsene for sannhet er oppfylt (SEP, 2021). I motsetning til warrant, vil det å strebe etter sannhet ikke peke mot en mulig handlingslinje, på samme måte som at man ikke kan måle en tilnærming til sannhet bortsett fra økt warrant. Forestillingen om sannhet kan bli nyttig fordi det gjør at setninger ikke kan analytisk sertifiseres som sanne i kraft av å besitte en annen egenskap. Rorty har fått kritikk for at forestillingen om «warrant» og tro (belief) kan sies å forutsette et konsept om sannhet, men han er uenig i dette, og har svart at man fint kan gjøre rede for sammenhengene uten konseptet av sannhet (SEP, 2021). Ifølge Rorty kan verken konseptet om sannhet, objektivitet eller virkelighet, påberopes for å forklare eller legitimere vår konkluderende praksis, og standardene for garanti som man har.

4.3 Mening og vokabular

Rortys tilnærming til måten man bruker ordene mening, metafor og vokabular, kan fungere som et ytterligere godt rammeverk for å forstå resten av hans filosofiske prosjekt. Ifølge Rorty betyr det at noe har en mening, at det allerede har en plass i et språkspill. Grovt sett går ideen av et språkspill ut på at språk ikke handler om individuelle ord eller setninger, men heller om hvordan disse ordene og setningene anvendes og forstås innenfor et bestemt sosialt eller kulturelt rammeverk. Utenom den bokstavelige definisjonen av ordet, så har metaforer dermed ingen mening. Et vokabular for Rorty kan derfor beskrives som et sett av døde metaforer (CIS, s.18). Han sammenligner det å bruke metaforer med det å skifte stil, bruke

kursiv og rare punkttegn i en tekst. Det handler om at det er noe som gir en effekt på mottakeren, men som ikke formidler en mening i seg selv. Det å si en setning som ikke enda har en plass i et språkspill, vil være å si noe som verken er sant eller falskt. Hvis metaforen virker å være brukbar etter å ha utforsket hvordan man kan anvende den i praksis, og å ha gjort den til en vane, vil den etter hvert få sin egen plass i et språkspill. Da vil den “dø” som metafor. «It will be just one more, literally true or literally false, sentence of the language» (CIS, s.18).

Ifølge Rorty er det kun hvis man tror at universet er sin egen skaper, eller verket av en skaper, som har sitt eget prosjekt for skapelsen og vil beskrive prosjektet i sitt eget språk, at det gir mening å si at verden har en iboende natur. Han skriver at det eneste man får ut av denne forestillingen, er innbilningen om at noen vokabularer er bedre representasjoner av verden enn andre, ikke at man blir bedre til å forholde seg til verden med et eller annet formål (CIS, s.21) For meg virker det som at det å droppe ideen om språk som representasjon blir å fraskrive verden en form for semantisk guddommelighet. Det man kaller for sannhet er for Rorty bare en del av setninger man bruker, som avhenger av eksistensen til vokabularer, og siden vokabularer er skapt av mennesker, må sannhet også være menneskeskapt. Så lenge man forstår språket om verden som om det betegner noe «menneskelig», som noe med sin egen ide om hvordan den vil beskrives på, at man har grunn til å ha «intuisjonen» om at sannhet er noe der ute.

Ifølge Rorty er det denne institusjonen som gjør at folk kan tolke det arrogant å sammenligne vitenskapsmannen med presten, selv om de begge teknisk sett påstår at de gir offentligheten tilgang til en sfære som transcenderer det menneskelige. «Intuisjonene» våre er ikke mer enn en vanemessig bruk av et bestemt repertoar av termer, «no more than old tools which as yet has no replacements» (CIS, 22). Mens ironisten kaller dette for “redescription”, en omprogrammering av sitt forhold til verden, snakker metafysikeren/vitenskapspersonen om “oppdagelsene” sine som utdanning, som om det var et skritt nærmere til en riktig formel på virkeligheten. I prinsippet gjør de det samme, forskjellen er at metafysikeren argumenterer for sin “redescription” i skjul av ordet fornuft og utdanning. Man kan ta utgangspunkt i samme teorier, metoder for «inquiry», for eksempel kan en kjemiker anse seg som del av et større kjemiker-fellesskap, hvor folk opererer innenfor et paradigme hvor man er enige i hvilke praksiser som fungerer for visse formål. Metodene kan endres, og da kan man si at man skaper et nytt vokabular, framfor å si at man kommer nærmere en objektiv sannhet.

4.4 Ironisten og Final vocabulary

To andre viktige uttrykk er «final vocabulary» og «ironisten». Ifølge Rorty er «final vocabulary» en betegnelse på det ordsettet som hvert menneske har til disposisjon. Grunnen til at han kaller det for «final», er fordi språkbrukeren ikke kan unngå sirkulær argumentasjon hvis hun skal uttrykke en tvil om verdien av ordene hun bruker, «those words are as far as he can go with language, beyond them is only helpless passivity or a resort to force» (CIS, 73). Min forståelse av «ironisten», er at det simpelthen betegner de som deler Rortys syn på språket som noe kontingent. Rorty skriver at «ironisten» kan oppsummeres i tre deler, for det første er hun alltid i tvil om det språkspillet hun deltar i er det riktige. For det andre vet hun at hun ikke kan oppløse eller underbygge tvilen ved å argumentere for det (jfr. «final vocabulary»). For det tredje tenker hun ikke at sitt eget vokabular er bedre enn noen andre sitt (ibid.). I stedet for å tro at det finnes et universelt meta-vokabular eller et vokabular som representerer virkeligheten bedre enn hvilket som helst finalt vokabular, så tenker «ironisten» at det handler om å erstatte et gammelt ordspill med et nytt et.

Det handler om å *skape* nye vokabular, ikke å *finne* ett som representerer en virkelighet bedre enn andre.

I motsetning til filosofer som mener at man stadig blir bedre til å sikte etter en objektiv sannhet, en *bedre* måte å representere universet enn før, så vil Rorty si at beskrivelsene man har ikke kan handle om noen representasjon overhodet. Man kan snakke om erfaringer på en måte som gjør at man oppnår visse mål, men det er ingen måte som er noe «bedre» enn noe annet i henhold til en ultimat beskrivelse som venter på å bli oppdaget. For «ironisten» vil den vedvarende muligheten for «*redeskription*» gjøre at alt kan «være» bra eller dårlig. «Ironisten» ser ingen verdi i det å formulere kriterier for å velge mellom ulike finale vokabular. Måten man beskriver tingene rundt seg og seg selv er foranderlig, og «ironisten» er bevisst den kontingensen og skjørheten i språket.

4.5 Ironi på samfunnsnivå

Rorty hevder det er viktig å anerkjenne at måten man beskriver seg selv på er stadig i endring, også på et samfunnsmessig og politisk nivå. Det motsatte er for Rorty en person som holder fast ved allmennkunnskap, en person som ubevisst bruker sitt eget finale vokabular for å beskrive og vurdere andres vokabular. Ironisten mener at ingenting kan ha en essens eller iboende natur utenfor et språkspill. En metafysiker, som undersøker f.eks. «iboende verdi»,

«rettferdighet», «vitenskap», «kunnskap» etc. mener at det finnes ord i sitt finale vokabular som med sikkerhet refererer til noe som har ekte essens. Ifølge Rorty er det som metafysikeren holder på med, bare å analysere et gammelt vokabular med et annet gammelt vokabular. Han mener at en framvekst av ironiske forestillinger, anti-metafysikk, anti-essensielle syn på moralens, rasjonalitetens og menneskets natur ikke vil svekke, men styrke liberale samfunn.

Han sammenligner motstanden mot den ironistiske posisjonen med et bilde av en tidligere religiøs person sin frykt for ateistens innvirkning på samfunnet. På samme måte som flere antok at Gudstro utgjorde et slags «moralsk fiber» i samfunnet, og at et ateistisk syn dermed ville svekke den gjennomsnittlige moralen, kan man av samme grunn tro at ironisten vil svekke et samfunn. Han skriver at det som for en kristen er å lide til fordel for framtidig belønning i paradiset, for ironisten kan være å lide til fordel for en bedre framtid for samfunnet sitt og etterkommerne sine (CIS, s.85). Rorty vil få fram at sosiale samfunn ikke er bundet av filosofiske/religiøse ideer, men et felles vokabular og felles håp om framtiden. I det som kommer vil jeg bruke en artikkel Rorty har skrevet, «Solidarity and Objectivity», som jeg kan se i lys av Lynch sitt kapittel om «Truth as Fiction», som følger etter dette.

5.Solidaritet og objektivitet

I denne konteksten beskriver Rorty to hovedmåter mennesker har forsøkt å skape mening i livene sine sett i en større helhet. Man kan enten se på seg selv som en som bidrar i et fellesskap, eller som en i en direkte forbindelse med en ikke-menneskelig virkelighet. Førstnevnte søker objektivitet i solidaritet, sistnevnte søker solidaritet i objektivitet. De som søker solidaritet har ikke behov for å se praksisene i fellesskapet i forhold til noe som står utenfor det, til forskjell fra de som søker objektivitet, som vil tre ut av fellesskapet og knytte seg til noe annet som kan beskrives uten å stå i relasjon til andre mennesker. Rorty vil nå gå inn på motivasjonene bak disse to posisjonene, som man kan se henger igjen i den gjengse forståelse av objektivitet og det å se ting «fra et nøytralt perspektiv».

5.1 Solidaritet i objektivitet

Ifølge Rorty er sannhetssøken et av de tydeligste eksemplene på å søke solidaritet i objektivitet, en tradisjon i vestlig kultur som har holdt seg siden Antikkens Hellas gjennom opplysningstiden. En sentral tanke i sannhetssøken er at det ikke bare skal gagne den som søker det eller fellesskapet, men at det er bra i seg selv. Han skriver at en motivasjon kan ha

vært bekymringen for å bli begrenset av meningene i fellesskapet, som kan bidratt i å forme ideen om den intellektuelle, som den som står i direkte relasjon til tingenes natur. Ved å skille mellom hva som regnes for kunnskap og mening, representasjon og virkelighet, etc., kunne rasjonelle undersøkelser synliggjøre en sfære som de vanlige, ikke-intellektuelle fikk dårlig tilgang til. Rorty hevder at man er etterkommere av denne objektivitets-tradisjonen, som bygger på forestillingen om at man må ta et steg tilbake fra fellesskapet og se det i lys av noe som transcenderer det, noe som er felles for alle menneskelige fellesskap (SO, 368).

Rorty kaller dem som søker solidaritet i objektivitet for realister, men for å være realist, behøver man en form for korrespondanseteori om sannhet til en sinn-uavhengig virkelighet. For å ha en korrespondanseteori, må man konstruere en egen metafysikk som kan være i stand til å demonstrere relasjonen mellom en tro og et virkelig objekt. Når man har denne relasjonen, kan man bruke den for å skille sanne troer fra falske troer. Når man vet skillet mellom sanne og falske troer, kan man lage egne berettigelsesprosesser for de troene som er naturlige og ikke sosialt betingede. Følgelig må de gjøre rede for en form for epistemologi som springer fra en ahistorisk, universell «menneskenatur». For at noe skal være rasjonelt så må berettigelsesprosessene lede til sannheten, det må være en korrespondanse til virkeligheten.

5.2 Objektivitet til solidaritet

En pragmatiker, som for Rorty er de som reduserer objektivitet til solidaritet, klarer seg uten verken epistemologi eller metafysikk. Det som er sant er slik som William James definerte det, *det som er bra for oss å tro på*. Her tolker jeg det som at Rorty sikter til en ide om epistemologi basert på representasjoner av virkeligheten. Det som en pragmatiker kaller for rasjonelt kan alltid erstattes med bedre ideer – mer evidens, nye hypoteser og et helt nytt vokabular (SO, s. 369). Ønsket om objektivitet er for Rorty et ønske om at flest mulig skal ha rett, at det er så mye intersubjektiv enighet som mulig. Dette skiller seg fra den tradisjonelle søken etter objektivitet, som er motivert av et ønske om å gå hinsides sitt eget fellesskap. Rorty beskriver skillet mellom kunnskap og mening for en pragmatiker som et skille mellom tema der enighet er relativt lett å oppnå, og tema der enighet er relativt vanskelig å oppnå.

Lynch (2004) beskriver grunntanken til relativisme som ideen om at meninger kan være like sanne relativt til forskjellige standarder. Relativisme gjør det dermed vanskelig å finne noen felles plattform for diskusjoner som handler om politikk, religion, etc. Ifølge Rorty er det

etnosentriske synet det eneste pragmatikere har til felles med relativister. Etnosentrisme innebærer et syn på sannhet og rasjonalitet som beskrivelser av prosedyrer for berettigelse, som er vanlige i et gitt samfunn innenfor et bestemt undersøkelsesområde. Det å si at noe er sant er «expression of commendation», et uttrykk for ros (SO, s.369), en slags klapp på skuldra. På samme måte vil det en pragmatiker kaller «kunnskap» være det som man foreløpig tenker at ikke trenger mer berettigelse (SO, s.370). Til forskjell fra en «positiv» teori om at noe er relativt til noe annet, har pragmatikeren en «negativ» teori, i den forstand at den forkaster distinksjonen mellom kunnskap og mening.

5.3 Pragmatisme versus relativisme

Det virker plausibelt å si at hovedårsaken til at Rortys pragmatisk syn blir anklaget for å være et relativistisk, er at det tolkes fra en realist sitt ståsted. Realisten forutsetter en positiv teori om sannhetens struktur, men Rorty sier selv at pragmatikeren ikke har en epistemologi, og derfor er det ikke noe man kan kalle for relativistisk. Verdigrunnlaget for en samarbeidende undersøkelse er kun etisk, ikke metafysisk eller epistemologisk (SO, s.370). For Rorty handler ikke ordet rasjonalitet om oppfyllelse av kriterier eller regler. For å kunne si at «sant» betyr noe forskjellig fra kultur til kultur, må det være noe å plukke ut, en essens som kan kalles relativt. Når pragmatikeren anklages for å være relativist er det ofte som følge av en projisering av realists tankemønster. Man kan kanskje innvende med å si at man kan kalle Rortys syn for en pragmatisk epistemologi, men jeg tolker det som at han avviser den tradisjonelle ideen av epistemologi i all hovedsak.

Etnosentrisme går ut på å teste ut oppfatninger fra andre fellesskap, ved å «nøste de opp» mot nettverket av de allerede eksisterende oppfatningene man har. Forutsetningen for å kunne produsere et bedre konsept om ting, som f.eks. rasjonalitet eller moral, er å kunne operere fra innsiden av vår egen tradisjon, en eksisterende «ethnos». «Inquiries» kan tolkes som en kontinuerlig sammenveving av forskjellige oppfatninger, i stedet for å være en prosess som legger til ekstra kriterier (eller tråder) på hva en oppfatning bør være (SO, 375). Det handler om å forkaste antropologens skille mellom det **interkulturelle og det intrakulturelle** (SO, 372). Gitt denne holistiske tilnærming til kulturelle normer, behøver man ikke å konstruere universell transkulturell rasjonalitet. Slik jeg ser det innebærer etnosentrisme grovt sett at man anerkjenner at man tar del i et språkspill, og hvordan man uttaler seg og beskriver ting er farget av den sosiale og kulturelle konteksten man er del av.

I en debatt kan alle sies å være etnosentriske i en forstand, uavhengig av hvor mye realist-retorikk man har om objektivitet. Rorty skriver at det som kan virke fryktinngytende med den pragmatiske tilnærmingen, er at den fratrar det som kan virke som en metafysisk «komfort» som den intellektuelle tradisjonen er vant til. Et eksempel er oppfatningen av at man har arvelige menneskelige rettigheter, at det kan være ubehagelig å tenke på at det bare er en måte å behandle hverandre på, ikke en essens, ikke noe begripelig og «ekte». Det pragmatikerne kaller for rettigheter sier bare noe om at man bør behandle noen på en viss måte, det er ikke å gi en statisk «grunn» for å behandle folk på de måtene (SO, 376). For pragmatikeren er ikke metafysisk støtte nødvendig - solidaritet er den eneste komforten man trenger.

6. Lynch - truth as fiction

Det er klart at mange finner Richard Rorty sin posisjon dypt problematisk, fordi den tilsynelatende relativiserer hva som er sant for hva som helst som godtas av en gruppe mennesker. En innvending til anklagen om relativisme, er at Rortys tilnærming ikke er ment for å utgjøre en fullstendig sannhetsteori. Sannhet kan være et enklere konsept som ikke trenger den metafysiske oppløftningen som impliseres når man fremsetter en "teori" (SEP, 2021). I kapittelet "truth as fiction" i boken *True to Life*, gjør Lynch rede for filosofiske posisjoner som kan ligne på Rorty sitt, som står inne for at sannhet ikke har en iboende natur. Jeg opplever Lynch som en ydmyk og nøyaktig kritiker av teoriene han legger fram, og mye av hva han sier virker forsvarlig, men samtidig er mye av kritikken rettet mot teorier som Rorty ikke står inne for. I det følgende vil jeg forsøke å plukke ut noen av de viktigste motargumentene han har til teorier om sannhet som fiksjon, og vinkle det mot Rorty.

I innledningen av paragrafen virker det som at Lynch anerkjenner at posisjoner som sier at sannhet er en fiksjon kan gjøres konsistente, men at det ikke betyr at det er riktig - konsistens er ikke det samme som plausibilitet. Samtidig hevder han at det finnes rimelige posisjoner som bygger på ideen at sannhet eksisterer, men at det bare ikke har en natur som trenger å forklares (Lynch, 2004, s.101). Lynch skriver at det er filosofer som mener at sannhet ikke har en egen natur, samtidig som de ikke avviser betydningen av sannhet. Ifølge Lynch er dette synet vanskelig å forsvare; "If truth is not a substantive feature of the world, it is hard to see how it could matter very much" (Lynch, 2004, s.102).

Det er vel å merke at han ser dette i forbindelse med sin egen tolkning av sannhetens betydning; "In my view, however, the idea that truth has no nature is not easily combined

with the idea that truth is good *in the way I've been claiming it is.*" (Lynch, 2004, s.102) Hvis Lynch mener at påstanden om sannhet som fiksjon passer dårlig med sine egne truismen om sannhet, så fremstår dette plausibelt. Hvis Lynch derimot mener at man ikke kan påstå at sannhet har en betydning, i kraft av å være nyttig, kun fordi man mener at sannhet ikke er en substansiell egenskap, så er det ikke like overbevisende. En vedvarende utfordring i min lesning av dette kapittelet, er at det er uklart når kritikken hans mot ideen om sannhet som fiksjon beror på sine egne premisser om sannhet eller ikke.

6.1 Deflasjonisme

Slik som vist i paragrafen om Rortys syn på solidaritet og objektivitet, gir Lynch en lignende forklaring på hvorfor Rorty anklages for å ha et relativistisk syn på sannhet. Lynch ser hvordan Rorty ikke mener at sannhetens natur *er* berettigelse eller makt, men at han mener at det ikke er noe "sannhetens natur" overhodet. Rorty vil ikke redusere sannhet, men at man skal slutte å bekymre seg over hva sannhet er (Lynch, 2004, s.104). Fra dette går Lynch inn på deflasjonistiske syn, som han mener kan ligne på Rortys posisjon. Deflasjonistiske syn belyser faktumet at vi generelt aksepterer at en påstand p er sann hvis og bare hvis p . For eksempel kan jeg utlede at "det regner" fra påstanden "det regner er sant", og vice versa. Avhengig av variasjonen av deflasjonisme som inngår i et syn, så er tanken at dette forklarer det som trengs å forklares med ordet sant (Lynch, 2004, s.105).

Lynch anser "redundancy theory" som den mest radikale formen for deflasjonisme, som sier at "det er sant at p " er det samme som " p ". Det går ut på tanken om at når man kaller noe for sant, så virker det som om man tilegner en egenskap til en setning/påstand, men at det egentlig er ingen forskjell. Tilhengere av redundancy-teorien anerkjenner at ordet "sant" har en praktisk funksjon, at det signaliserer enighet med andre, eller at det har en "cautionary use", som Lynch definerer som det å advare mot at det som man rettferdiggjør for en gruppe kanskje ikke er mulig å rettferdiggjøre for en annen. Redundancy-teoristen avviser at dette ordet peker ut en eller annen egenskap, uavhengig om det er relativt, objektivt eller hva som helst.

6.2 Redundancy-theory

Han ser at dette har mange fellestrekk med moralsk skeptisisme. Å si at det ikke finnes umoralske handlinger betyr ikke at man avviser ideen om at det finnes handlinger som kan *kalles* for umoralske, onde etc. Moralske skeptikere ser ikke bort fra at det kan være nyttig for

samfunnet å merke handlinger på den måten, men de mener at det ikke kan være en egenskap hinsides språket som bestemmer om handlingen er moralsk riktig eller gal. Det er ikke noen egenskap “god” som er relativ til en kultur, nettopp fordi egenskapene ikke finnes. På samme måte så vil redundancy-teoristen si at det ikke er noe bak bruken av “sant”, det er ingenting uavhengig av oss som gjør den sann/usann. Ut ifra hva Rorty har vært inne på tidligere, virker det som at Lynch kan forstå hvorfor Rorty forbinder synet på språk som religiøst, både i form av

Lynch mener det er usannsynlig å si at tilegnelsen “er sann” er overflødig, dvs. å si at tilegnelsen ikke gir noe til innholdet av det som allerede har blitt sagt. Et eksempel han bruker er utsagnet “Alt som herskeren sier er sant”, som ikke er ekvivalent til “alt som herskeren sier”, men dette er kun et av mange eksempler på hvordan slike generaliseringer ikke alltid funker (Lynch, 2004, s.106). Både Lynch og Rorty vil nok være enige i at redundancy-teorien har sine mangler, selv om Rorty er mer vendt mot deflasjonistiske syn enn Lynch. Lynch sier at man må kunne gi et uavhengig metafysisk argument for å påstå at sannhet ikke er en ekte egenskap (Lynch, 2004, s.107). Han skriver at et alternativ er å følge Rorty i det å avvise ideen om en objektiv sannhet, finne problemer med ideen om at sannhet handler om koherens, pragmatisk berettigelse etc, for å påstå at sannhet ikke er en egenskap.

Det virker som at de standpunktene Lynch kritiserer, ikke rammer Rortys tilnærming til sannhet noe betydelig. Grunnen er nok at Rorty var kritisk til ideen om at sannhet kan reduseres til en enkel formel eller teori (SEP, 2021). I stedet argumenterte han for at sannhet skal forstås i kraft av hva som funker pragmatisk i å oppnå våre mål og hensikter. Man kan si at Rortys syn kan assosieres med andre deflasjonistiske teorier, men han ville nok ikke ha likt ideen om å plasseres i kategorien. Samtidig er det åpenbart at Rorty sin posisjon, i kraft av å unndra seg en egen fastsatt epistemologi¹, lett unngår kritikk ved at det nettopp ikke tilsynelatende er noen teori for å kritisere.

7. Er det pragmatisk å tro at sannhet har dyp normativ verdi?

Man kan tenke at sannhet ikke har noen dyp verdi i det hele tatt, men at det uansett er verdt å tro at det. Lynch viser til Wrenn, som påpeker at ønsketenkning kan føre til bedre suksess enn foruten (Lynch, 2004, s.114). Han mener at det å ha en falsk tro om at sannhet er et “goal of

¹ I (SEP, 2021) står det om Rortys «Behavioural Epistemology», men dette går jeg ikke inn på her. Her begrenser jeg meg til det Rorty skrev i «Solidarity and Objectivity», som jeg antar betyr at pragmatikeren ikke har en tradisjonell form for epistemologi, basert på tradisjonelle syn på kunnskap (jfr. s. 17).

inquiry”, kan hjelpe til å nå andre mål, som for eksempel bedre vitenskapelige teorier, eller mer åpenhet og ærlighet i samfunn. Det kan dermed være en pragmatisk gevinst i det å tro at sannhet er bra på et dypt nivå. Selv om Lynch ser at det kan være bra å tro på i instrumentell forstand, så mener han uansett at dette ikke er nok for å forkaste ideen om sannhet som noe dypt normativt.

Som vist i sin fjerde truisme om sannhet, bruker Lynch kjærlighet som eksempel for konseptet om dyp normativitet. Han ber leserne forestille seg en person som tenker at romantisk kjærlighet bare er en sosial konstruksjon. Personen kan mene at det er nyttig for samfunnet å tro at kjærlighet finnes, og at han selv er lykkeligere med denne falske oppfatningen. Lynch skriver; “But of course this sort of reasoning is just ridiculously at odds with being able to be a sincere lover” (Lynch, 2004, s.115). Jeg tolker det som at Lynch har en tendens til å bruke følelser i argumentene sine for å overbevise, da det er klart at det å ordlegge seg om kjærlighet på den måten kan oppleves som kynisk. Man kan innvende at en person som avviser ideen om dyp normativitet, kan tenke at man skaper mening og legger verdi i ordene, at man ikke trenger den “metafysiske støtten” av konseptet kjærlighet for å oppleve det som man tenker ordet sikter til.

Oppsummering

I denne teksten har jeg undersøkt forskjellige måter å se på verdien av sannhet. Jeg startet med å se på forskjellige måter man kan argumentere for at sannhet er verdt å bry seg om, først med utgangspunkt i Michael P. Lynch sine fire truismer om sannhet. Etter dette tok jeg for meg Lynch sitt syn på sannhet i forbindelse med identitet og intellektuell integritet, i tillegg til teori og kritikk fra Chase Wrenn. Så introduserte jeg synet til Rorty, og gikk inn på hans tilnærming til sannhet som et konsept som er kontingent i språket og dermed ikke-eksisterende, noe som strider imot Lynch sitt syn på sannhet som dypt normativt og objektivt. Deretter tok jeg for meg artikkelen til Rorty «solidarity and objectivity», som utfordrer den tradisjonelle forståelsen av objektivitet og belyser betydningen av solidaritet, i måten man former perspektiv på blant annet sannhet og kunnskap. Mot slutten gikk jeg inn på Lynch sitt syn på forestillingen om sannhet som fiksjon som kan assosieres med Rorty. Mot avslutningen forsøkte jeg å forstå Lynch i lys av Rorty og vice versa.

Konklusjon: Er det verdt å bry seg om sannhet?

Er sannhet verdt å bry seg om? Mitt svar er ja, men ikke for sannhetens skyld alene. Å gå bort i fra synet på sannhet som verdt å bry seg om i seg selv, trenger ikke å handle om å redusere det noen kan anse som betydningsfullt. Tvert imot mener jeg at en revurdering av sannhetens betydning gir en mulighet for et skifte i perspektiv, som kan belyse viktigheten av fellesskap og dialog, på tvers av beskrivelsene som man gir seg selv og som man blir gitt av andre. Slik jeg ser det, er det verdt å bry seg om sannhet fordi en utforskning av temaet samtidig åpner for tilnærminger som hevder det motsatte. Debatten belyser viktigheten i hvordan språket former vår forståelse av verden, noe som kan motivere til å vise åpenhet overfor forskjellige perspektiv og tenkemåter. Dette er fordi man anerkjenner at oppfatningene man har ikke er fastsatte eller absolutte i henhold til en objektiv standard uavhengig av relasjonene man har til andre. I en post-truth hvor man kan oppleve usikkerhet overfor et overveldende digitalt landskap, kan Rortys syn på sannhet engasjere til å stille spørsmålsteget ved den informasjonen man møter, til å kritisk analysere hvor det kommer fra og til å kultivere en sunn form for skeptisisme. Gjennom å vise hvor viktig det er å være villig til å kunne revurdere sine egne standpunkt, så kan en tilnærming til sannhet og objektivitet uten iboende verdi gjøre det enklere for seg å navigere i havet av motstridende narrativ og ta informerte vurderinger.

Litteraturliste:

Fuller, S. (2018). *Post Truth: Knowledge as a Power Game*. Anthem Press.

Wrenn, C. (2018). *Truth*. Polity Press.

Lynch, M.P. (2004). *True to Life: Why Truth Matters*. A Bradford Bok.

Rorty, R. (1989). *Contingency, Irony and Solidarity*. Cambridge University Press. (CIS)

Ramberg, B. & Dieleman. (2021, 4. august). *Richard Rorty*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2021 Edition). URL =

<https://plato.stanford.edu/archives/fall2021/entries/rorty/>

Rorty, R. (1989). *Solidarity or Objectivity? Relativism: Interpretation and Confrontation*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.

